

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 május Hónapló

Balla D. Károly: Anyám jegyei

Akkoriban a Mafla-sarok volt Ungváron a Facebook. Nevét onnan kapta, hogy azok a málészájú ifjak, akik a táncmulatságokon nem tudtak egy lányt sem megszorogatni, vasárnap délelőttöként a Kishíd utca és a Korzó sarkának kiszélesedő járdájáról lájkolták a templomból kijövő és előttük elhaladó hajadonokat. Sóvárgásuknak nem szabott gátat sem eső, sem fagy, akkor is ott meresztették a szemüket, amikor a szemközti saroképület sportüzletének portálja fölé a lelkes tulajdonos kitűzte az Ungvári Atlétikai Club zászlaját. Ez a nyilvános megosztás adta tudtára minden felhasználónak, hogy megnyílt a jégpálya. A szezonális applikációért rajongó ifjúság már az első estén önfeledten siklott jövője felé a villanyfényben, mit sem sejtve arról, hogy Hitler aznap írta alá a Barbarossa fedőnevű alkalmazást.

Anyám is köztük volt. Szüleivel nem sokkal azelőtt költöztek a városba Szegedről, leginkább a Kárpátalja visszafoglalása fölötti örömükben és székely nagyanyám nyughatatlanságának, kalandvágának köszönhetően. Anyám, a messziről érkezett fruska hamar beilleszkedett a társasági életbe, oszlopos tagja lett a Soli Deo Gloria református ifjúsági szervezetnek, leginkább táncrendezvények előkészítésében és lebonyolításában jeleskedett. Az UAC-pálya jegén is kitüntette magát ügyességével, ha például vonatozás indult, mindig ő lett az első a sorban, ömögéje sorakoztak fel a lányok, és szembeállva az ő kezét fogta meg az a fiatalember, aki vállalkozott rá, hogy menetiránynak háttal haladva húzni kezdi a vonatot. A fiúnak jutott a legnehezebb feladat, mozdonyként ő vontatta a többieket, de az első lány szerepe sem volt könnyű, hiszen az ő karja erején és egyensúlyérzékén múlott, hogy a karaván egyáltalán elindul-e. Szerették ezt a játékot, a húzó imponálhatott az erejével, a lányok pedig élvezhették, hogy erő kifejtés nélkül is siklanak. Ám egyszer rosszul sült el a dolog. A húzó hátrabukott, magával rántotta anyámat, aki arccal beleesett a fiú korcsolyájába. Mentők vitték el, orrcsontja tört. A vágás helye élete végéig látszott az orrnyergén. Mint ahogyan a nosztalgiája is megmaradt. Elkopott csípőcsontja miatt nyolcvanévesen már csoszogni is alig tudott, amikor egy télen felsóhajtott: „Legalább meglenne a régi korcsolyacipőm. Korcsolyázni még egészen biztosan tudnék. Szabadon siklanék a jégen, lépés közben nem kellene emelni a lábamat.”

Schwartz Ibiék a város leghelyetlenebb helyén laktak. Amint a Szobránc utca elhagyta a belvárosi részt, balról egy hatalmas, nyújtott háromszög alakú beépítetlen terület nyílt. A túloldalon a szomszédos utca bérházai sorakoztak, de a két utca közötti jókora rész valahogy üresen maradt a városi főépítész tervrajzán. Illetve mégsem, mert az irdatlan telek kellős közepén ott árvált Schwartz Ibiék háza. Takaros kerítés vette körül, de még udvarával és bőven termő diófájával együtt is szinte beleveszett a grund tágasságába. A porta urának, Dani kutyának igencsak sok ugatnivalója akadt, mert feladatát kicsit félreértve nem akkor kezdte a haragos házőrzést, amikor valaki a közelükbe ért, hanem már akkor, amikor az üres térbe bármelyik irányból belépett a birtokháborító. A háromszög afféle átjáróként szolgált a kerülőutat megtenni vonakodók számára, így a szorgos ebnek nem sok szabad perce maradt. Ahogy az

idegeneket, úgy a hozzájuk igyekvő ismerősöket is messziről felismerte. Akkor is percekig tartó örömcsehülésbe kezdett, amikor anyám feltűnt a látómezejében.

Ibi szülei odavesztek Auschwitzban, ő csodával határos módon megmenekült. Fodrásznő lett, talán magának sem vallotta be, hogy miért. Soha annyi kopasz nőt nem látott, mint ott, akkor. Hát most dúskálni akart a hajkoronákban, mestere akart lenni a női fej szépségének. Aki sokat éhezett, mondják, soha nem képes igazán jóllakni. Így nem tudott Ibi betelni a nők hosszú hajával.

Anyám fiatalasszony korában, az akkori divat szerint havonta besüttette a haját. Hazajárt Ibiékhez, elvégre barátnők voltak még a régi szép korcsolyás időkben. Ibinek persze nem volt iparendélye, ilyesmi kiváltása szinte lehetetlen volt akkoriban, így felkészültek minden eshetőségre. Ha Dani a szokásosnál dühödtebben ugatott, kilestek az ablakon, s ha gyanús idegen közeledett, percek alatt süteményes-teás pletykaparti színhelyévé alakították az illegális fodrászatot. Nagy csevejekre persze hajberakás közben is volt mód. Egyszer olyan heves vitába keveredtek, hogy az időről is megfeledkeztek. Hirtelen haragú anyámat felpaprikázta barátnőjének valamelyik kijelentése, élesen replikázott, persze a másik sem hagyta magát. „Te jó ég, túlsüttek!” – kapott észbe Ibi, és sietve igyekezett kioldani a hajsütő vasat, majd rémülten felkiáltott: „Jaj, Babikám, összeégettem a fejbőrödet!” Anyám nem érzett semmilyen fájdalmat és azonnal rá is jött, mi történt. „Egy nagy vörös foltot látsz a homlokom fölött? Egy másikat pedig a tarkómon?” Az igenlő válasz után megnyugtatta barátnőjét, hogy azok ott nem a sütővas, hanem a fogó nyomai. Azé a fogóé, amellyel a császármetszés után anyámat a budapesti Rókus Kórházban kiemelték nagyanyám méhéből. A szorítás helye csecsemőkorában még élénken látszott, aztán fokozatosan elhalványult, kislánykorára teljesen eltűnt. De ha nagyon feldühösödött és mérgében kipirult, akkor a piros foltok újra megjelentek fejbőrén.

Kovácsnai nagyanyámat a mostohaapja román férfihez akarta kényszeríteni, hát megszökött otthonról a házasság elől. Jó messze keveredett Székelyföldről, Budapesten kötött ki, műbútorasztalos nagyapám oldalán. Tizenöt éven át nem sikerült teherbe esnie. Orvosról orvosra járt, kipróbált minden gyógyfürdőt, elvégzett minden javasolt kúrát. Mígnem, végső kétségbeesésében és meghazudtolva rátarti reformátusságát, felajánlotta Szent Antalnak legféltettebb kincsét, a karikagyűrűjét. Abban az évben teherbe is esett anyámmal, aki megszülné a óriásmagzattá fejlődött, ezért volt szükség a császári beavatkozásra. A katolikusok híres szentje pedig megkapta a karikagyűrűt.

Az Oskola utcában laktak, de az iskoláit anyám már Szegeden kezdte. És ez a város hagyta rajta a legmélyebb jelet. Hiába élt csaknem hetven évet Ungváron, mindvégig szegedinek tartotta magát, emlékeiben a Fogadalmi templom (ő csakis így hívta a Dómot) kettős tornya, mint esküre emelt ujjak, jelképezte az önmagával való azonosságot.

Amikor bátyám tíz nappal a béke kitörése után, 1945 májusában megszületett, az édesapja valószínűleg nem élt már. A visszavonuló magyar csapatok zászlósaként eshetett el, talán valahol a Balaton-felvidéken – de erről nem jött semmilyen hivatalos értesítés, bizonytalan szemtanúk jóval később számoltak be arról, hogy mintha látták volna aknára lépni. Utolsó levelét még Hevesből, Andornaktályáról küldte anyámnak. Akkor már tudta, hogy rövid, háborús házasságuknak a gyümölcse rövidesen világra jön.

Nagyapám sem élt már, és a két özvegy életkilátásai nem voltak valami fényesek a szovjet kézre került Ungváron. Se munkalehetőség, se megélhetés... Anyám angóryanulakat tartott, szőrüket megfonta, pulóvereket kötött a fonalból. Az orosz tiszték jó pénzért ezzel kedveskedhettek feleségüknek. Mire beköszöntött a tél, megvolt a tüzelőre való. De valami nagyon nedves fát sóztak rájuk, sehogy nem akart a kályhában lángra kapni. A gondoskodásban is türelmetlen nagyanyám – nehogy megfázzon a baba – a petróleumlámpából alaposan meglocsolta a hasábokat, na, ez majd fog égni! – és már lobbantotta is a gyufát.

Anyám semmitől sem félt jobban a tűznél. És semmiről sem tudtam vele kevésbé beszélni, mint erről az esetről.

Amikor látszott, hogy életben marad, az orvosok azon tanakodtak, vajon azt mondják-e meg neki előbb, hogy valószínűleg le kell vágni a lábát, vagy azt, hogy összeégett édesanyját már nem tudták megmenteni. Szerencsére volt jó hírük is. A szomszédnak, aki a lángban álló szobába behatolt, volt annyi lélekjelenléte, hogy bátyámat pólyástul kidobta az ablakon a hóba. Fel sem ébredt mély álmából.

Anyám fájdalmait morfinnal csillapították. Amikor hetekkel később a baljós előjelek ellenére lába mégis gyógyulásnak indult és beszüntették a szer adagolását, elvonási tünetei lettek. Hogy ezt elviselhesse, orvosa azt ajánlotta, gyújtson rá. Húszévesen így szokott rá a cigarettára – és füstölt is ötven éven át.

Ha megmarad is a lába, járni nem fog tudni rajta, mondta ugyanaz az orvos. Nem lett igaza. Nem tudhatta, hogy mire képesek a korcsolyázáson edzett izmok. Anyám teljesen felépült, még csak nem is húzta a lábát. Az égési sebek viszont alaposan elcsúfították lábszára egészét és combja nagy részét. Sokáig járt sötét harisnyában, a strandra sem mert kimenni. De az én kisfiúkoromban már nem voltak gátlásai. Gond nélkül napoztatta a lábát. Mi megszoktuk, de az idegenek kicsit megrettentek, ha meglátták. Egyszer valaki a fülem hallatára azt kérdezte tőle egy kiránduláson, hogy a szifilisz maradványa-e ez a csúnya hegesedés.

Anyám fogadalmat tett, hogy tíz évig vár bátyám apjára. Mivel eltűntnek nyilvánították, bízhatott abban, hogy talán csak súlyosan megsebesült vagy hadifogságba esett... Emiatt a fogadalom miatt apámnak tíz évig kellett udvarolnia. Amit a maga esetlen módján gyakorolt is kitartóan. Nem volt egy sarmőr, anyám pattanásos-szemüveges, félénk fiúnak látta. Gyermekeit nevelő özvegyasszonyként sokáig nem tudta komolyan venni a közeledését.

Apám két évtizeddel később egyebek mellett azért is tartotta élete sorsszerű fordulatának, hogy az önállóvá akkor váló magyar megyei pártlap főszerkesztője lehetett, mert a Kárpáti Igaz Szó szerkesztőségében ismerkedett meg anyámmal akkor, amikor az újság az ukrán Zakarpatszka Pravda tükörfordításaként jelent meg. Mindketten különösnek találták, hogy korábról, háború előttről nem ismerték egymást. Te is SDG-s voltál? – csodálkoztak egymásra. „Én akkoriban már háznagyként működtem” – büszkélkedett apám, s hozzátette, hogy ő tartotta a vasárnapi istentiszteleteket a gyülekezeti teremben, majd várta, hogy anyám is meséljen. „Én táncos esteket szerveztem ugyanott.” Apám akkor nem szólt, és csak sokévi házasság után vette a bátorságot, hogy az élcet elsüsse: „Azért az érdekes, hogy ahol egyik nap én azt mondtam, *Testvér, emeljük fel szívünket az Úrhoz, ott te másik nap azt mondtad, Ugye klassz ez a tangó, Pista!*”

Schwartzék egyik napról a másikra döntöttek úgy, hogy kivándorolnak Izraelbe. Maga a procedúra persze hosszadalmas volt, Ibit is, férjét is alaposan megalázták a munkahelyén, de ez már nem számított nekik, fásultan túrték. Anyám értette is, nem is, miből lett elégük. Amikor huszonöt év után először sikerült Szegedre eljutnia, ő is megkérdezte magától: akarna-e újra itt lakni. Persze, akarna. De akarja-e feladni azt az életet, amelyet Ungváron sajátjának érez? Akarna-e mindent előlről kezdeni – mint ahogy az anyja cirka tízévente megtette életében. Nem, sem a szép házat, sem a főszerkesztőné státust nem hagyná ott. Nem állítaná, hogy ez a szovjet valóság fenéig tejfel, de nem is elviselhetetlen. Legalábbis számára, aki osztozhat a magasra jutott pártkader, apám kiváltságaiban.

Ibi azon a vitakozós délutánon alaposan kiöntötte a szívét. Elsorolta a rendszer minden lehetetlenségét, kezdve a munkahelyi korrupciótól az országos pártvezetés hazudozásáig. És hogy üldözik a zsidókat. Ugyan dehogy, hát miért üldöznék *őket!*? – nyomta meg az utolsó szót anyám, maga előtt is eljátszva, mintha semmi köze nem lenne a nevét Rózentálról Rónára magyarosító, reformátussá keresztelkedett nagyapám származásához.

Mindennel készen voltak, amikor Dani eszükbe jutott. Mi lesz a kutyával? Ibi férje levitte falura a rokonokhoz, s nyugodt szívvel utaztak el. A ház egy ideig lakatlanul állt (eladni már nem tudták: a városi főépítész végre besatírozta az üres teret – egy évvel később lebetonozott autóparkoló lett a grundból), de a lakók egyike pár nap múlva újra megjelent a portán. Dani volt az, megszökött új gazdájától, visszakutyagolt a városba. Még hetekig őrizte az üres házat. Éppen érett a dió, azt ropogtatta az ugatószünetekben, az esőcsatorna alatti dézsában mindig talált friss vizet, s néha az üres telken átvágó birtokháborítók is vetettek neki pár falatot.

Anyám éppen akkor járt arra, amikor már ledózerolták a házat. Dani szomorúan ült a romhalmaz tetején. Nem lehetett elcsalogatni. Pedig, ha másért nem is, de a miatt a régi vita miatti lelkifurdalása miatt anyám biztosan befogadta volna.

Már nyolcvan múlt, amikor egyszer ebéd közben, ahogy egymás mellett ültünk, felfedeztem, a bal csuklóm felett majdnem pontosan ugyanúgy helyezkedik el három pötty, mint az ő alkarján. „Azért anyajegy, hogy megegyezzen”, mondta azzal a hangsúllyal, mint aki születésem óta tisztában van ezzel a megfeleléssel. Akkor semmilyen jelentőséget nem tulajdonítottam ennek, de a halála óta egyre gyakrabban nézegetem magamon ezt a genetikai tetoválást.

Tetszik

Egy embernek tetszik. Legyél Te az első ismerőseid közül!

Kapcsolódó írások:

1. **Balla D. Károly: Esküvő a temetőben** Az ember nem sok hajlandóságot mutat a halandóságra. Alkalmasságot annál...
2. **Balla D. Károly: Idegentitás** Régóta tudom, a kedvezőtlen induló helyzet és a siker elérését...
3. **Balla D. Károly: Csecsemőpózban** Megbolondultak ezek a magyarok, hogy Janukovicsra szavaztak? – szegezi a...
4. **Balla D. Károly: Posztumusz** Korai halálom miatt kedves irodalomtörténész barátunk együttérzését fejezte ki Évának...
5. **Balla D. Károly: Detonációk** Hatalmas gázrobbanás Ungváron. Ezzel a címmel jelentek meg az első...

Cimkék: **Balla D. Károly**